

Wenckje Jongstra, Hugo van den Ende,
Ietje Pauw en Linda-Karin Hoekstra

GRENSOVERSCHRIJDENDE EXPERIMENTEN IN EEN PROFESSIONELE LEERGEMEENSCHAP

OVER EXPERIMENTEREN EN LEREN MET ELKAAR EN LEREN IN EN TUSSEN ORGANISATIES

Katholieke Pabo Zwolle heeft samen met twee schoolbesturen in 2014 van OCW subsidie ontvangen voor het project 'Versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen 2013-2016'. In dit artikel wordt inzichtelijk gemaakt hoe de samenwerking tussen verschillende actoren in het onderwijs de praktijk van het leesonderwijs kan versterken. Uitgangspunt hierbij is *boundary crossing*: het leren van verschillende systemen.

PROFESSIONELE LEERGEMEENSCHAP BEGRIJPEND LEZEN

In 2014 heeft OCW de subsidieregeling 'Versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen 2013-2016' beschikbaar gesteld om de samenwerking tussen lerarenopleidingen en scholen in het po, vo en mbo te versterken. Het gaat om samenwerking in belangrijke onderwijsthema's, zoals omgaan met verschillen (inclusief toptalenten), opbrengstgericht werken, begeleiding van beginnende leraren, ouderbetrokkenheid en pesten. De KPZ heeft samen met twee schoolbesturen subsidie ontvangen. Het project Versterking Samenwerking Werkveld Lerarenopleiding kent verschillende vormen:

- drie professionele leergemeenschappen (PLG's): taal, rekenen en pedagogisch handelen;
- vier post-hbo-trajecten: wetenschap en techniek, digicoach, NOVO en Jonge Kind;
- cursusaanbod, waaronder Pedagogische Tact, teamtrainingen, individuele inschrijvingen leraren en specifieke trajecten voor startende leraren.

De PLG's zullen voornamelijk drie jaar functioneren. Deze bijdrage beschrijft de PLG opbrengstgericht werken aan begrijpend lezen. De formatie en opbouw van deze PLG is als volgt: in het eerste jaar is er een bovenschoolse en

- wereldwijd positiever gewaardeerd worden dan niet context-gerelateerde scholingen, ondanks het feit dat die laatste soort scholingen vaker voorkomt. Decuyper, Dochy en Van den Bossche (2010) presenteren op basis van

Nurçan Bayindir, Wenckje Jongstra, José Mollink, Linda-Karin Hoekstra, Janny Lambers, Natasja Godde, Hugo van den Ende

bovenbestuurlijke PLG geformeerd, waarin vier leraren van mijnplein, twee leraren van SKO, adviseur onderwijs primair proces van SKO en twee lerarenopleiders van de KPZ zitting nemen. In zes bijeenkomsten vindt kennisdeling, uitwisseling en reflectie plaats en wordt er een door iedereen gedragen visie geformuleerd. In het tweede jaar vormen zowel de leraren, de adviseur als de lerarenopleiders een eigen interne PLG. Inbreng van expertise uit andere systemen is hierbij essentieel. Voorbeelden hiervan zijn een scholing, het bijwonen van een conferentie of bovenschoolse collegiale expertise. In de interne PLG vinden teamexperimenten plaats met als doel vernieuwende interventies te ontwikkelen die de opbrengsten van het onderwijs in begrijpend lezen op de scholen en op de lerarenopleiding zullen verhogen. Tevens is er aandacht voor de processen die aan de orde zijn bij teamleren.

LEREN BINNEN EN BUITEN DE GRENZEN VAN HET EIGEN SYSTEEM

Uit een recent rapport van TALIS (2015) blijkt dat teamleren - leren binnen de context van de eigen school

een groot aantal studies over teamleren een conceptueel model van deze vorm van leren. Zie figuur 1. Teamleren als leren binnen een systeem vindt tegelijkertijd plaats met leren in andere systemen: persoonlijk leren (substelsysteem) en organisatieleren (suprasysteem). Persoonlijke ontwikkeling, schoolontwikkeling en organisatieontwikkeling vinden tegelijkertijd plaats en versterken elkaar.

Als teams leren, dan is een aantal processen zichtbaar. Ten eerste gaat het om basisprocessen delen, co-constructie en constructieve conflicten. Leden van een team moeten in de gelegenheid zijn om hun kennis en meningen te delen (delen). Verder is het wenselijk om als professionals in een collectief proces de ruimte te krijgen te reageren op elkaars kennis en om bestaande kennis te herdefiniëren (co-constructie). Het uitwisselen en uitdiepen van conflicten, gericht op de taak, en niet op de persoon (!), zou goed zijn voor de teamprestaties (constructieve conflicten). Ten tweede zijn de volgende faciliterende processen essentieel: groepsreflectie, groepsactiviteit en boundary

crossing. Groepsreflectie is nodig om de discrepantie tussen huidige en gewenste situatie te bereiken en om doelen te stellen. Groepsactiviteiten zoals teamexperimenten faciliteren een effectiever en efficiënter leerproces. Deze teamexperimenten kunnen volgens Decuyper et al. (2010) geplande, binnen een systeem gecoördineerde, activiteiten zijn, maar ook de chaotische in het systeem ongeplande experimenten kunnen waardevol zijn voor vernieuwingen: “Indeed, a sudden lack of coordination, the consequent mistakes and the consequent unplanned experiences that disrupt team functioning, also trigger constructive conflicts, co-construction and thus team learning” (p.118). Een essentiële communicatieve handeling in faciliterende processen is boundary Crossing: de communicatieve handelingen met actoren buiten de grenzen van een systeem. Deze geven ruimte aan vernieuwingen. netwerkactiviteiten vallen bijvoorbeeld onder boundary crossing: door deze activiteiten hebben de leden van een systeem toegang en communicatie met een suprasysteem en vice versa. In de PLG rondom begrijpend lezen is aansluiting gevonden bij relevante kenniscentra zoals het expertisecentrum Nederlands en het kenniscentrum begrijpend lezen. Ook de verbinding met scholen met goodpractice in begrijpend lezen is een voorbeeld van boundary crossing, evenals ambassadeursactiviteiten, zoals regelmatige communicatie met bestuurders: dit geeft de leden van een systeem de mogelijkheid om op bestuurlijk niveau te pleiten voor een bepaald idee.

LEERCYCLUS

Ten derde zijn binnen teamleren de processen ophalen van leeropbrengsten en het borgen van leeropbrengsten van belang. Welke opbrengsten betreffen geborgde kennis (hardware); welke zit in de hoofden en hopelijk in de harten van de professionals, maar zijn noodzakelijkerwijs niet schriftelijk geborgd (software). De auteurs merken op dat teamleren niet altijd duurzaam is. Na een bepaalde leeroutput wordt weer overgegaan op de orde van de dag en wordt er toch vaak teruggegrepen op oude kennis en vaardigheden. De meerwaarde van de leergemeenschappen binnen het project Versterking Samenwerking is dat tussen meerdere systemen kennisuitwisseling en reflectie door professionals plaatsvindt, waarbij de output van die reflectie weer input is voor reflectie binnen een systeem:

Depending on whether team reflexivity forms a team learning cycle with team activity or boundary crossing, two different types of team learning emerge. Intrasystem team learning occurs when teams reflect on their own

past activities and consequently plan modifications in future actions. Inter-system team learning is bidirectional and forms the bridge between team learning and individual learning, learning in other teams, organisational learning, learning in the organisational context, etc. On the one hand a team may reflect on and integrate knowledge, expertise, ideas, etc. that came from across the boundaries of the team. On the other hand teams may plan to disperse their learning via boundary crossing. (p.119)

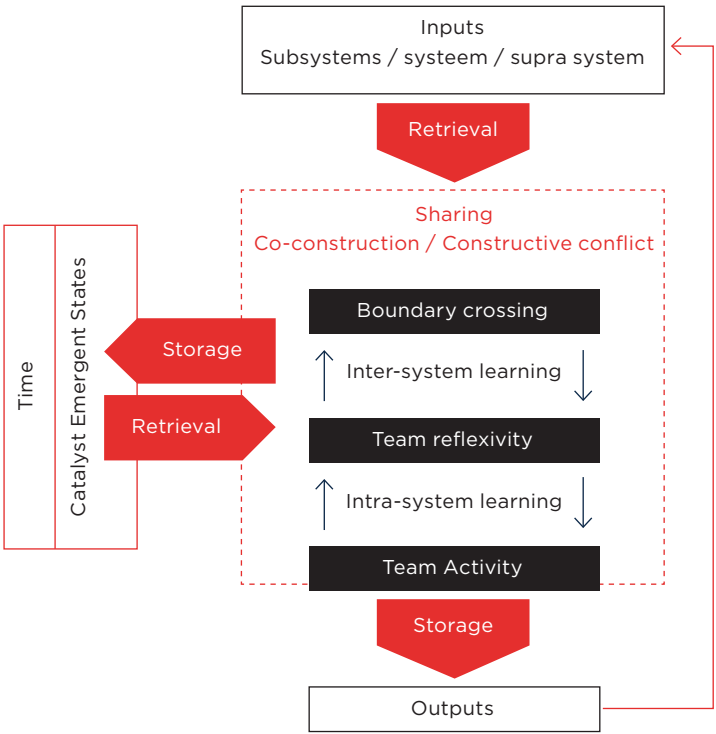

Figure 1. Reprinted from “Grasping the dynamic complexity of team learning: An integrative model for effective team learning in organisations,” door S. Decuyper, F. Dochy, en P. Van den Bossche , 2010, Educational Research Review, 5, p.116, Copyright 2010 by Elsevier.

PLG ALS COLLECTIEVE LEERCULTUUR

Een professionele leergemeenschap, een PLG, is een specifieke vorm van teamleren. Dufour en Fullan (2013) onderscheiden zes kenmerken van een effectieve PLG (p. 14).

- gedeelde missie, waarden en doelstellingen gericht op het leren van de leerlingen;
- een cultuur van samenwerking met de focus op het leren door iedereen;
- gezamenlijk onderzoek naar de beste praktijkvoorbeelden en naar de huidige werkelijkheid;

- actiegerichtheid: leren door te doen;
- een voortdurend streven naar verbetering;
- resultaatgericht werken.

Het samenwerken in een PLG als collectieve leercultuur waarin het leren van zowel de leerlingen als de leden van de PLG aan de orde is, wordt mooi verwoord in het werk van Kiefer Hipp en Bumpers Huffman (2010) in hun definitie van een PLG: “Professional educators working collectively and purposefully to create and sustain a culture of learning for all students and adults” (p. 12). Voor het slagen van de PLG is het belangrijk om eerst de cultuur van de groep deelnemers in beeld te brengen en vervolgens de cultuur van de school. Alleen binnen een cultuur van samen leren en samenwerken kan een PLG slagen.

Deze specifieke kenmerken van de PLG en de basisprocessen van het model van teamleren van Decuyper, Dochy en Van den Bossche (2010) zijn leidend geweest bij de vormgeving van het driejarige traject van de PLG begrijpend lezen binnen de subsidieregeling ‘Versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen 2013-2016’.

KENNIS VAN DE WERELD WILLEN UITBREIDEN DOOR OVER JE EIGEN GRENS TE KIJKEN

De benadering van begrijpend lezen is multidisciplinair met veel aandacht voor leesmotivatie, jeugd literaire teksten en wereldoriëntatie. Het doel is gemotiveerde lezers op te leiden die door dieper tekstbegrip hun kennis van de wereld uitbreiden (Koning & Van der Schoot 2014; Land & Sanders 2007). Het voornemen is uitgesproken om te experimenteren met het bespreken van verbeelde tekstinhouden op een dieper tekstniveau, waarbij het creëren van een eigen corpus teksten van jeugd literaire auteurs een rol speelt. Daarnaast is het wenselijk spreken en stellen te combineren met lezen.

De inbreng van externe expertise werkt verrijkend. Zo is er onlangs door de KPZ in samenwerking met Windesheim en Stichting Lezen een netwerkbijeenkomst georganiseerd met daarin o.a. een workshop en lezing van Aidan Chambers over leesbevordering en gewenst repertoire van leraren.

In de interne PLG worden ervaringen uitgewisseld met het experimenteren met teksten waarbij leerlingen zich vragen stellen, hun zintuigen gebruiken en gemotiveerd zijn om hun kennis van de wereld te verdiepen en met elkaar in gesprek te gaan over de teksten: waar vullen de teksten elkaar aan; waar spreken ze elkaar wellicht tegen?

Het eerste jaar is een mooie kans geweest om expertise op te doen. De deelnemers zijn er nu aan toe om te experimenteren op hun eigen school. De PLG

opbrengstgericht werken aan begrijpend lezen is zijn tweede jaar gestart. Uit de evaluaties van het eerste jaar blijkt dat de leden van de PLG het als zeer positief ervaren om de ruimte te krijgen kennis te delen en deze kennis terug te brengen in hun eigen systeem. Een leraar zegt: “Ik kijk nu anders aan tegen de complexiteit van teksten die we gebruiken bij begrijpend lezen. Ik heb mijn collega’s in mijn eigen team laten ervaren dat niet-authentieke, versimpelde teksten vaak juist lastig te doorgronden zijn. Een eye-opener!” Een leraaropleider waardeert het dat het project de ruimte biedt te experimenteren in verschillende scholen: “Uiteindelijk willen we allemaal hetzelfde: kritische lezers opleiden!”

LITERATUUR

Decuyper, S, Dochy, F., & Van den Bossche, P. (2010). Grasping the dynamic complexity of team learning: An integrative model for effective team learning in organisations. *Educational Research Review*, 5, 111-133.

Dufour, R., & Fullan, M. (2013). *Cultures Built to Last Systemic PLCs at Work*. Bloomington, IN: Solution Tree Press.

Hipp, K.K., & Huffman, J.B. (2010). Demystifying the Concept of Professional Learning Communities. In K.K. Hipp en J.B. Huffman (Eds.). *Demystifying professional learning communities: School leadership at its best*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

De Koning, B.B., & van der Schoot, M. (2014). Hoe zie jij het voor je? Een kritische blik op de hedendaagse onderwijspraktijk van begrijpend lezen. *Pedagogische Studiën*, 91(6), 422-430.

Land, J., & Sanders, T. (2007). *Lezen. Leuk én leerzaam? Over tekstbegrip van VMBO’ers*. D. Schram (ed). *Lezen in het VMBO. Onderzoek – Interventie – Praktijk*. Stichting Lezen reeks, deel 11, pp. 124-150. Amsterdam: Stichting Lezen.

Samenwerkingsverband mijnplein-SKOFV-KPZ (2014). *Versterking samenwerking mijnplein-SKOFV en de lerarenopleiding KPZ. Aanvullend activiteitenplan en begroting*. Zwolle: Samenwerkingsverband mijnplein-SKOFV-KPZ.

TALIS. Teaching and Learning International Survey. OECD (2015), *Embedding Professional Development in Schools for Teacher Success. Teaching in Focus*, 10, OECD Publishing, Paris. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/5js4rv7ssnt-en>